

Міщук Г. Ю. [1; ORCID 0000-0003-4520-3189],

д.е.н., професор,

Семчук Д. О. [1; ORCID 0000-0002-9045-8220],

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ, ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК ТА ПОВЕДІНКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Проаналізовано вплив пандемії Covid-19 на економічне зростання, в тому числі з урахуванням економічних очікувань підприємств видів діяльності, що мають найбільший вплив на формування ВВП країни. Визначено, що пандемія та зумовлені неї обмеження спричинили не лише негативні, але й позитивні наслідки для економічного розвитку шляхом прискореного проникнення нових методів комунікації та взаємодії в економічні процеси. Такі процеси мають позитивні наслідки для розширення можливостей людського розвитку. При цьому виявлено упущення методологічного характеру щодо оцінки впливу пандемії на поведінкові детермінанти. На протипагу домінуючим підходам до оцінки ризиків для здоров'я за віковими групами та працівників критичної інфраструктури, запропоновано класифікацію зайнятості за професійними ризиками в умовах пандемії, що дозволяє врахувати специфіку зайнятості за ризиконасиченістю та формою економічної взаємодії. Така класифікація є корисною для оцінки змін поведінкових детермінант в різних групах професійних ризиків роботи в режимі карантину та удосконалення умов зайнятості.

Ключові слова: зайнятість; людський капітал; людський розвиток; економічне зростання; поведінкова економіка; поведінкові детермінанти.

Вступ. Пандемія Covid-19, ставши одним з найістотніших викликів людства в новітній історії, призвела до неоднозначних змін в економіці та сфері розвитку людського капіталу. З одного боку, раптове руйнування звичних можливостей зайнятості, каналів комунікації та раптові зупинки в цілих галузях і видах економічної діяльності призвели до масштабних ризиків у сфері зайнятості, і як наслідок – загрози втрати засобів існування. 1,6 мільярда працівників зіткнулося з такими ризиками, за оцінками фахівців Deloitte [1]. Подолання зниження ділової активності та падіння ВВП є складним, а вихід на докризові показники економічного розвитку не може прогнозуватися з високою точністю.

Разом з тим, давши потужний поштовх до пошуку нових способів економічної взаємодії, пандемія стала каталізатором пошуку бізнесом невідкладних заходів у відповідь на карантинні обмеження, зокрема запровадження віддаленої та віртуальної роботи, поєднання використання штучного інтелекту (ШІ) з людським капіталом, який, як виявилось, неможливо замінити в настільки значних обсягах, як це прогнозувалось раніше. Більше того, з'явилося поняття «суперкоманди» на заміну поширеного до пандемії «суперпосади», що лише підкреслило вагомість поєднання потенціалу людини і машини задля досягнення максимальної користі від такої комплементарності у зборі та опрацюванні аналітичних даних, створенні нових можливостей на майбутнє [2]. Структурні зрушення в економіці, розвиток нових навичок та швидка зміна моделей поведінки споживачів в екстремальних умовах є найочевиднішими проявами впливу пандемії на економічні відносини. Дослідження таких змін, їх рушійних сил та наслідків є важливим сучасним напрямом поведінкової економіки, розвиток якого значно впливає на економічний поступ та людський розвиток.

Аналіз останніх досліджень. Вплив пандемії на зміни економічних відносин є сьогодні невіддільним компонентом досліджень на різних рівнях. Найбільш відомими та важливими для розуміння поведінкових детермінант та перспектив відновлення економіки в постпандемічний період є прогнозування сценаріїв економічного розвитку, здійснене Мінекономіки та ЮНІСЕФ [3], оцінка впливу пандемії та карантинних обмежень на економіку України, виконане за підтримки Фонду Аденауера в Україні [4], періодичні дослідження зміни настроїв та очікувань підприємців ключових видів економічної діяльності щодо результатів своєї діяльності в умовах карантину, що здійснюються НБУ [5]. В наукових роботах такі дослідження здійснюються також переважно в контексті оцінки факторів та наслідків макроекономічних змін, впливу на зайнятість та потреби подолання наслідків, в т.ч. щодо психоемоційного стану. При цьому потребує детальнішого дослідження питання змін поведінкових детермінант з урахуванням відмінностей у різних групах працівників щодо ризиків їх діяльності, на відміну від ризиків захворюваності, зокрема у різних вікових групах, на чому більше сьогодні акцентується увага, зокрема у нормативних актах Міністерства охорони здоров'я України.

На відміну від таких підходів, у закордонних дослідженнях активно поширюється поняття «frontline workers» («працівники на передовій лінії») [6], що сьогодні використовується також Всесвітньою організацією охорони здоров'я у рекомендаціях щодо

зниження стресу таких працівників як одного з активних напрямків поліпшення якості їх трудового життя [7].

Постановка завдання. Враховуючи зазначене, метою статті є дослідження впливу пандемії на економічне зростання та людський розвиток, а також зміни поведінкових детермінант населення залежно від рівня професійних ризиків щодо діяльності в умовах пандемії.

Наукові результати. Економічні наслідки пандемії попри їх негативний макроекономічний характер є досить неоднозначними.

Безумовно, в період карантинних обмежень дуже помітним є загальний спад економіки. Так, за результатами багатьох оцінок та прогнозів, падіння ВВП України внаслідок зупинки традиційних видів діяльності у зв'язку з карантинними обмеженнями сягає у 2020 р. до 6% за оцінками Мінекономіки та 8,2% за оцінками МВФ [3, С. 12]. Для відновлення роботи підприємств за результатами консенсус-прогнозу, знадобиться, швидше за все, до двох років [3, С. 12].

При цьому очікування підприємств ключових для формування ВВП країни галузей (промисловість, будівництво, торгівля, послуги) були все ще негативними навіть на кінець 2020 року, коли велика частка підприємств уже адаптувалась до умов карантину, запровадила дистанційний чи змішаний режим роботи. Водночас, за дослідженням, проведеним НБУ, очікування підприємців цих галузей, в частині з яких дистанційна зайнятість є проблематичною а іноді неможливою (промисловість, будівництво), є дуже песимістичними (табл. 1).

Таблиця 1

Очікування підприємств щодо перспектив ділової активності [5, С. 3]

Сектор	Частка сектора у ВВП, % (2019 р.)	Дифузійний індекс*		
		Листопад 2020	Грудень 2020	Зміна до попереднього місяця
Промисловість	32,7	46,1	44,6	-1,5
Будівництво	4,7	35,0	39,1	+4,1
Торгівля	22,0	47,2	48,5	+1,3
Послуги	40,7	40,1	45,3	+5,2
Індекс очікувань ділової активності (загалом в Україні)	X	43,4	45,5	+2,1

Примітка: * – Дифузійний індекс очікувань ділової активності, розрахований як сума часток «позитивних» (зростання) відповідей та половини часток «нейтральних» (без змін) відповідей. Базовим значення для порівняння є 50% – відсутність змін в очікуваннях, відповідно нижче 50% означає песимістичну оцінку відносно попереднього періоду.

Як бачимо за результатами опитування підприємців, в частині видів діяльності та загалом в Україні очікування залишаються негативними, але намітилась позитивна тенденція до зростання, крім оцінок підприємців, що діють в галузі промисловості. При цьому очевидно є закономірність: набагато песимістичнішими є оцінки перспектив ділової активності в галузях, де можливості дистанційної зайнятості є дуже обмеженими – промисловість та будівництво.

Розуміючи всю складність адаптації до карантинних обмежень в цих та інших видах діяльності з необхідністю фізичної присутності на робочих місцях, маємо водночас відмітити позитивний вплив пандемії та зумовлених нею раптових зупинок зайнятості на традиційних робочих місцях в аспекті поштовху до розвитку людського капіталу, зокрема оволодіння новими навичками комунікацій, в т.ч. віддаленої зайнятості, для багатьох інших видів діяльності.

Водночас поведінкові детермінанти підприємців щодо реформування бізнес-процесів не завжди відповідають тим змінам, які значною мірою виникли хаотично, у відповідь на нові споживчі запити – розвиток служб доставки, е-торгівлі, е-навчання та інші.

Щодо попередніх очікувань значного витіснення працівників штучним інтелектом, то в цьому напрямку можна навпаки, відмітити позитивну синергію двох видів капіталу. Так, за результатами дослідження Deloitte, лише 12% респондентів з числа роботодавців зазначають, що їхні організації впроваджують ШІ головним чином для заміщення працівників, а 60% респондентів повідомили, що їхні компанії використовують ШІ для розширення можливостей й підвищення ефективності персоналу, а не його заміщення. Крім того, 66% респондентів вважають, що внаслідок використання ШІ кількість робочих місць не зміниться або навіть збільшиться упродовж наступних трьох років [2].

При цьому все більше поширення цифрових технологій, їх активне використання у зайнятості, в т.ч. поєднання з використанням штучного інтелекту, стає фактором, що формує ще один тренд людського розвитку та поведінкових детермінант як власників підприємств, так і зайнятих працівників – потреба у активному та постійному підвищенні кваліфікації персоналу. Про таку потребу заявили 53% опитаних підприємців, які підтвердили потребу не лише розвитку існуючих, але набуття нових навичок протягом найближчих трьох років для 50–100% працівників. Проте лише 16% керівників компаній у світі і всього 4% респондентів в Україні планують суттєво збільшити інвестиції у перекваліфікацію персоналу впродовж наступних трьох років [2]. З таких настроїв

підприємців можемо дійти висновку, що розвиток людського капіталу задля успішної зайнятості буде у найближчій перспективі належати до відповідальності самого працівника. Власники бізнесу більшою мірою очікують відповідної самостійної ініціативи у цьому напрямку. В цьому контексті особливо важливим є розвиток цифрових компетентностей населення, дефіцит яких наразі є відчутним, особливо для працівників старших вікових категорій [8].

Вплив пандемії на економічну діяльність та поведінкові детермінанти не має однозначного сприйняття не лише щодо потреби розвитку людського капіталу та наслідків для різних сфер економічної активності.

Невирішеним на сьогодні залишається питання розмежування ризиків професійної діяльності працівників в умовах пандемії. Це питання, хоч і сприймається як таке, що має більше прикладний характер, але його вирішення є водночас важливим науково-прикладним завданням, оскільки групування працівників за рівнем ризиків професійної діяльності в умовах пандемії важливе для розробки програм моніторингу їх ризиків, аналізу чинників ризиків та їх впливу на працівників, а також розробки заходів компенсації чи попередження таких ризиків професійної діяльності.

На сьогодні в Україні на рівні Міністерства охорони здоров'я використовується класифікація населення за рівнем ризиків інфікування вірусом, що має дуже обмежені можливості застосування в економічній діяльності. Основне призначення такої класифікації – визначення пріоритетності вакцинації населення, відтак, в цій класифікації змішано відразу дві ознаки групування – за ризиком інфікування відповідно до стану здоров'я (в т.ч. віку), а також належність до сфер зайнятості, особливо важливих для підтримки безпеки та життєдіяльності країни. У коментарі Міністра охорони здоров'я зазначено, що пріоритетні групи для вакцинації проти COVID-19 (дев'ять груп населення) визначено на основі рекомендацій українських експертів та низки міжнародних організацій, а саме: медичні працівники, військовослужбовці, працівники соціальної сфери, особи, які проживають у закладах із надання довгострокового догляду та підтримки, та працівники таких закладів, люди похилого віку (60 років і старші), працівники критично важливих структур державної безпеки, працівники сфери освіти, особи віком від 18 до 59 років із супутніми захворюваннями, особи, які перебувають в місцях обмеження волі, та працівники місць обмеження волі [9].

Варто зазначити, що застосований в Україні підхід має певні спільні ознаки з міжнародними класифікаціями ризиків населення,

передусім зайнятої його частини, спричинених пандемією. У табл. 2 наведено порівняння ознак класифікації ризиків, які стосуються економічної поведінки – як населення, так і суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Об'єкти аналізу ризиків, спричинених пандемією, дотичні до сфери економічної активності (складено авторами за даними [9; 10; 11; 12])

Об'єкт аналізу	Авторство методики			
	МОЗ України	McKinsey	Американські Центри контролю і профілактики захворювань (CDC*)	Уряд Великобританії
Ключові поняття	Ризики інфікування та розвитку COVID-19; професійні функції	Ризики за секторами економічної діяльності	Групи людей з підвищеним рівнем ризику	Ключовий працівник
Ознака групування	Вік, супутні захворювання, зміст професійної діяльності	Критичність функцій, можливість досягнення безпеки на робочому місці	Вік, проблеми зі здоров'ям	Зайнятість у видах діяльності, що має вирішальне значення для реагування на Covid-19
Рівні ризиків та групування населення/видів діяльності	1) Критичний (населення пріоритетних груп, медичні працівники, зайняті лікуванням хворих на Covid-19, військові, що беруть участь в ООС); 2) надзвичайно високий (населення за віком, станом здоров'я, а також медичні працівники); 3) високий (відповідні групи населення та працівники, що підтримують безпеку та життєдіяльність держави); 4) підвищений (населення з підвищеним ризиком інфікування та решта працівників, що підтримують безпеку та життєдіяльність держави);	1) Критичний, найвищий (соціальні послуги та охорона здоров'я, громадський транспорт, рітейл – продукти харчування, ліки); 2) критичний, адаптивний (уряд, ЖКГ, освіта); 3) середній (інформація, фінанси, нерухомість, професійні послуги, управління, оптова торгівля); 4) адаптивний (сільське господарство, будівництво, промисловість, адміністрування);	(-)	Визначено тільки критичний рівень. Види діяльності: - охорона здоров'я та соціальна допомога; - освіта та догляд за дітьми; - ключові публічні послуги (журналісти, працівники судової системи, релігійних та благодійних закладів); - місцеве самоврядування та національний уряд; - продукти харчування та інші необхідні товари (включаючи діяльність служб доставки); - національна безпека (армія, поліція, інші служби);

продовження табл. 2

	5) низький (всі інші, що не увійшли до пріоритетних груп)	5) найбільш загрозовий щодо особистої безпеки (відпочинок, харчування та сфера гостинності, приватні перевезення, рітейл – інші види)		- транспорт та митниця; - ЖКГ, комунікації та фінансові послуги
--	---	---	--	--

Примітки:

* CDC – Centers for Disease Control and Prevention

(-) – чітко не визначено, застосовуються додаткові медичні умови

Як бачимо, зазначені класифікації мають багато схожого. В них різною мірою враховано індивідуальні характеристики, такі як вік, стан здоров'я, але в аспекті економічної діяльності найбільш важливою з ознак групування працівників є виконання певних професійних функцій, внаслідок яких ризики інфікування зростають.

За цією ознакою важливим упущенням всіх найбільш розроблених на сьогодні класифікацій є те, що в них враховується належність до певного виду діяльності загалом. При цьому, звичайно, є велика відмінність у функціях, наприклад, працівника інформаційного відділу служби новин та журналіста – як за способом та кількістю контактів, так і за можливостями виконання функцій дистанційно.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне в аналізі чинників змін економічної поведінки враховувати безпосередньо показники ризиконасиченості професійної діяльності. Відтак класифікацію працівників за ризиком професійної діяльності щодо пандемічних загроз можна спростити, що призведе до точніших результатів оцінки. Особливо важливо, на наш погляд, виокремлювати працівників трьох груп:

- 1) з критичними професійними ризиками пандемічного впливу;
- 2) з високими професійними ризиками;
- 3) з помірними ризиками.

У першу групу доцільно віднести працівників з безпосередніми і частими контактами з потенційно небезпечним середовищем, зайнятість яких неможлива в дистанційному форматі (наприклад, медичні працівники, поліція інші). До другої групи працівників варто включати тих, хто забезпечує професійні функції першої групи, а також тих, чия зайнятість виключає дистанційність, але не вимагає контактів із постійно змінюваним середовищем, є достатньо ізольованою в звичному робочому просторі (будівництво, промисловість інше). В третю групу можна віднести всіх працівників,

чия зайнятість може бути віддаленою, а тому ризики суттєво знижуються та залишаються на відповідальності працівника.

Звичайно, такий підхід можна поєднувати з наведеними вище групуваннями професійних обов'язків. Але в такий спосіб заповнюється важливе упущення попередніх класифікацій – можливим є врахування справжньої ризиконасиченості, що виникає в прямих контактах з потенційними носіями вірусу та хворими людьми. Подальші дослідження в цьому напрямку доцільно поєднувати з оцінками суб'єктивного сприйняття ризиків та детермінант економічної поведінки. Їх результати є важливими, оскільки надмірна фізична та психоемоційна напруга працівників з критичними ризиками професійної діяльності щодо пандемічних загроз напряму пов'язана з безпекою всього суспільства. Відтак, пошук факторів, що впливають на якість їх трудового життя, розуміння найбільш актуальних можливостей забезпечення людського розвитку, є завданням, від успішності вирішення якого залежить швидкість та ефективність подолання економічної кризи, зумовленої пандемією.

Висновки. В результаті нашого дослідження можна зробити висновки про те, що загалом негативний вплив пандемії на макроекономічні тенденції, призвів водночас до прискореного розвитку нових форм зайнятості та видів діяльності. Їх розвиток зумовив відповідну потребу оволодіння новими навичками спілкування та взаємодії у дистанційному форматі, що загалом позитивно вплинуло на розвиток навичок населення. На відміну від пандемії, такі навички залишаться на довгострокову перспективу і матимуть постійний позитивний вплив на розширення можливостей людського розвитку, зайнятості, формування стійких моделей безпечної економічної поведінки.

Запропоноване нами групування зайнятого населення за ризиконасиченістю професійної діяльності дозволяє усунути існуючі методологічні упущення в цій сфері та потребує продовження в напрямку аналізу суб'єктивного сприйняття ризиків та детермінант економічної поведінки.

1. Deloitte. Повернення до роботи в нових умовах. Зосереджуємо зусилля на покликанні, потенціалі, перспективі та можливостях під час пандемії COVID-19. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/hc-trends-covid-19.html> (дата звернення: 16.12.2020).
2. Deloitte. Міжнародне дослідження Deloitte 2020 Human Capital Trends. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/about-deloitte/press-releases/gx-2020-global-human-capital-trends-report.html> (дата звернення: 16.12.2020).
3. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Україна: вплив COVID-19 на економіку і суспільство (бачення постпандемічного розвитку у 2020-2024 рр. очима експертів та молоді). Консенсус-прогноз. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz> (дата звернення: 16.12.2020). **4.** Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Кабінетне дослідження. Центр прикладних досліджень, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2020. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantinnih-obmezen-na-ekonomiku-ukraini> (дата звернення: 16.12.2020). **5.** НБУ. Щомісячні опитування підприємств України. Грудень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2020-12.pdf?v=4 (дата звернення: 16.12.2020). **6.** Rodríguez-Rey, R., Garrido-Hernansaiz, H., & Bueno-Guerra, N. (2020). Working in the Times of COVID-19. Psychological Impact of the Pandemic in Frontline Workers in Spain. *International journal of environmental research and public health*, 17(21), 8149. **7.** WHO. Frontline workers and COVID-19: coping with stress. URL: <http://www.emro.who.int/mnh/news/frontline-workers-and-covid-19-coping-with-stress.html> (дата звернення: 16.12.2020). **8.** Міщук, Г. Ю., Тишкун, М. В. Інформаційні технології як сучасна детермінанта зайнятості. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економічні науки*. 2019. Вип. 4 (88). С. 148–160. **9.** Степанов М. МОЗ України. Завершено роботу над Дорожньою картою з впровадження вакцини проти COVID-19 і проведення масової вакцинації у 2021–2022 роках URL: <https://moz.gov.ua/article/news/maksim-stepanov-zaversheno-robotu-nad-dorozhnoju-kartoju-z-vprovadzhenja-vakcini-proti-covid-19-i-provedennja-masovoi-vakcinacii-u-2021-2022-rokah> (дата звернення: 16.12.2020). **10.** McKinsey (2020). Winning the (local) COVID-19 war. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare-systems-and-services/our-insights/winning-the-local-covid-19-war>. (дата звернення: 16.12.2020). **11.** Centers for Disease Control and Prevention (CDC). COVID-19. People at Increased Risk and Other People Who Need to Take Extra Precautions. URL: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/index.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fneed-extra-precautions%2Fpeople-at-increased-risk.html (дата звернення: 16.12.2020). **12.** GOV.UK. Children of critical workers and vulnerable children who can access schools or educational settings. Guidance. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/coronavirus-covid-19-maintaining-educational-provision/guidance-for-schools-colleges-and-local-authorities-on-maintaining-educational-provision> (дата звернення: 16.12.2020).

REFERENCES:

1. Deloitte. Povnennia do roboty v novykh umovakh. Zoseredzhuemo zusyllia na poklykanni, potentsiali, perspektyvi ta mozhlyvostiakh pid chas pandemii COVID-19. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/human-capital/articles/hc-trends-covid-19.html> (data zvernennia: 16.12.2020). **2.** Deloitte. Mizhnarodne doslidzhennia Deloitte 2020 Human Capital Trends. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/about-deloitte/press-releases/gx-2020-global-human-capital-trends-report.html> (data zvernennia: 16.12.2020). **3.** Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy. Ukraina: vplyv COVID-19 na ekonomiku i suspilstvo (bachennia postpandemichnoho rozvytku u 2020-2024 rr. ochyma ekspertiv ta molodi). Konsensus-prohnoz. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz> (data

zvernennia: 16.12.2020). **4.** Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen na ekonomiku Ukrainy. Kabinetne doslidzhennia. Tsentr prykladnykh doslidzhen, Predstavnytstvo Fondu Konrada Adenauera v Ukraini, 2020. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantynnih-obmezhen-na-ekonomiku-ukraini> (data zvernennia: 16.12.2020). **5.** NBU. Shchomisiachni opytuvannia pidpriemstv Ukrainy. Hruden 2020 roku. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2020-12.pdf?v=4 (data zvernennia: 16.12.2020). **6.** Rodríguez-Rey, R., Garrido-Hernansaiz, H., & Bueno-Guerra, N. (2020). Working in the Times of COVID-19. Psychological Impact of the Pandemic in Frontline Workers in Spain. *International journal of environmental research and public health*. 17(21), 8149. **7.** WHO. Frontline workers and COVID-19: coping with stress. URL: <http://www.emro.who.int/mnh/news/frontline-workers-and-covid-19-coping-with-stress.html> (data zvernennia: 16.12.2020). **8.** Mishchuk, H. Yu., Tyshkun, M. V. Informatsiini tekhnolohii yak suchasna determinanta zainiatosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ser. Ekonomichni nauky*. 2019. Vyp. 4 (88). S. 148–160. **9.** Stepanov M. MOZ Ukrainy. Zaversheno robotu nad Dorozhnoiu kartoio z vprovadzhennia vaktsyny proty COVID-19 i provedennia masovoi vaktsynatsii u 2021–2022 rokakh URL: <https://moz.gov.ua/article/news/maksim-stepanov-zaversheno-robotu-nad-dorozhnoju-kartoju-z-vprovadzhennja-vakcini-proti-covid-19-i-provedennja-masovoi-vakcinacii-u-2021-2022-rokah> (data zvernennia: 16.12.2020). **10.** McKinsey (2020). Winning the (local) COVID-19 war. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare-systems-and-services/our-insights/winning-the-local-covid-19-war>. (data zvernennia: 16.12.2020). **11.** Centers for Disease Control and Prevention (SDC). COVID-19. People at Increased Risk and Other People Who Need to Take Extra Precautions. URL: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/need-extra-precautions/index.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fneed-extra-precautions%2Fpeople-at-increased-risk.html (data zvernennia: 16.12.2020). **12.** GOV.UK. Children of critical workers and vulnerable children who can access schools or educational settings. Guidance. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/coronavirus-covid-19-maintaining-educational-provision/guidance-for-schools-colleges-and-local-authorities-on-maintaining-educational-provision> (data zvernennia: 16.12.2020).

Mishchuk H. Y. ^[1; ORCID 0000-0003-4520-3189],
Doctor of Economics, Professor,
Semchuk D. O. ^[1; ORCID 0000-0002-9045-8220],
Senior Student

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON ECONOMIC GROWTH, HUMAN DEVELOPMENT AND BEHAVIOURAL DETERMINANTS

The impact of the Covid-19 pandemic on economic growth is analysed, including taking into account the economic expectations of enterprises that have the greatest impact on the country's GDP. According to optimistic estimates, the recovery of the economy to the pre-pandemic indicators will take at least 2 years. At the same time, the slow recovery of the country's economy after the pandemic crisis is offset by advantages for certain activities and human development opportunities.

It is determined that the pandemic and its limitations have caused not only negative but also positive consequences for economic development through the accelerated penetration of new methods of communication and interaction in economic processes. Such processes have positive consequences for the expansion of human development due to increase of digital skills, tools and opportunities for remote interaction, which significantly expands the opportunities for safe employment and adequate remuneration

At the same time, methodological omissions were revealed regarding the assessment of the pandemic's impact on behavioural determinants. Based on a critical analysis of existing approaches to grouping workers by pandemic risk, their own classification is proposed, which allows to take into account the risks of direct professional activity. In this regard, it is proposed to distinguish employees of three groups: 1) with critical occupational risks of pandemic impact; 2) with high professional risks; 3) with moderate risks. Such a classification can be combined with traditional approaches to assessing the risks of infection associated with age, health status. In addition, it can and should be combined with the grouping of activities by criticality of the functions performed – especially in relation to the security of the state and its citizens. Taking these characteristics into account is typical for assessing the levels of risk carried out by the Ministry of Health of Ukraine and international expert (McKinsey) and governments of UK and USA. However, in contrast to the dominant approaches to assessing health risks by age groups and critical infrastructure workers, the classification of employment by occupational risks in a pandemic is proposed, which allows to take into account the specifics of employment by risk saturation and form of economic interaction.

This classification is useful for assessing changes in behavioural determinants in different occupational risk groups in quarantine and improving employment conditions.

Keywords: employment; human capital; human development; economic growth; behavioural economy; behavioural determinants.

Мищук Г. Ю. [1: ORCID 0000-0003-4520-3189],

д.э.н., профессор,

Семчук Д. А. [1: ORCID 0000-0002-9045-8220],

соискатель высшего образования первого (бакалаврского) уровня

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ COVID-19 НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ, ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И ПОВЕДЕНЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ

Проанализировано влияние пандемии Covid-19 на экономический рост, в том числе с учетом экономических ожиданий предприятий видов деятельности, имеющих наибольшее влияние на формирование ВВП страны. Определено, что пандемия и обусловленные нее ограничения вызвали не только негативные, но и позитивные последствия для экономического развития путем ускоренного проникновения новых методов коммуникации и взаимодействия в экономические процессы. Такие процессы имеют положительные последствия для расширения возможностей человеческого развития. При этом выявлено упущение методологического характера по оценке влияния пандемии на поведенческие детерминанты. В противовес доминирующим подходам к оценке рисков для здоровья по возрастным группам и работников критической инфраструктуры, предложена классификация занятости по профессиональным рисками в условиях пандемии, что позволяет учесть специфику занятости в зависимости от уровня риска и формы экономического взаимодействия. Такая классификация является полезной для оценки изменений поведенческих детерминант в разных группах профессиональных рисков работы в режиме карантина и совершенствование условий занятости.

Ключевые слова: занятость; человеческий капитал; развитие общества; экономический рост; поведенческая экономика; поведенческие детерминанты.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2020 р.